

ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМДАР / ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ /
PEDAGOGICAL SCIENCES

DOI 10.54596/2958-0048-2024-4-73-78

ӘОЖ 373.2

ҒТАМА 14.23

ЕРТЕ ЖАСАҒЫ БАЛАЛАРДЫ ТӘРБИЕЛЕУДІҢ ЗАМАНАУИ ТӘСІЛДЕРІ:
ДӘСТҮРДЕН ИННОВАЦИЯҒА ДЕЙІН

Кривошеева Н.А.^{1*}

^{1*} «Солтүстік Қазақстан облысы әкімдігінің денсаулық сақтау басқармасы»
коммуналдық мемлекеттік мекемесінің «Сәбилер үйі» коммуналдық мемлекеттік
мекемесі, Петропавл, Қазақстан

*Хат-хабар үшін автор: www.natalya.80.km@mail.ru

Андатпа

Бұл мақала дәстүрлі әдістерден жаңашылдыққа эволюцияға баса назар аудара отырып, жас балаларды тәрбиелеудің заманауи тәсілдерін талдайды. Зерттеу қазіргі білім беру тәжірибесінде қолданылатын негізгі принциптерді, әдістер мен құралдарды қамтиды. Бедел мен қатаңдыққа негізделген дәстүрлі тәсілдер де, балалардағы тәуелсіздікті, шығармашылықты және әлеуметтік өзара әрекеттесуді дамытуға бағытталған инновациялық әдістер де талқыланады. Әр баланың жеке қажеттіліктері мен ерекшеліктерін, сондай-ақ қазіргі қоғамның динамикасы мен технологиялық өзгерістерді ескеретін тиімді тәрбие жүйесін құру үшін екі тәсілді де біріктіру мүмкіндіктеріне ерекше назар аударылады. Осылайша, мақалада қазіргі әлемдегі тәрбие процесін оңтайландыру үшін салыстырмалы талдаумен және практикалық ұсыныстармен байытылған ерте жастағы балаларды тәрбиелеудің заманауи тәсілдеріне жан-жақты шолу жасалады.

Кілт сөздер: ерте жастағы балаларды тәрбиелеу, заманауи тәсілдер, дәстүрлі тәсілдер, инновациялық тәсілдер, Монтессори, Реджо Эмилия.

СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ К ВОСПИТАНИЮ ДЕТЕЙ
РАННЕГО ВОЗРАСТА: ОТ ТРАДИЦИЙ К ИННОВАЦИЯМ

Кривошеева Н.А.^{1*}

^{1*} Коммунальное государственное учреждение "Дом ребенка" коммунального
государственного учреждения "Управление здравоохранения акимата
Северо-Казахстанской области, Петропавловск, Казахстан

*Автор для корреспонденции: www.natalya.80.km@mail.ru

Аннотация

В этой статье анализируются современные подходы к воспитанию детей раннего возраста с упором на эволюцию от традиционных методов к инновационным. Исследование охватывает основные принципы, методы и инструменты, используемые в современной образовательной практике. Обсуждаются как традиционные подходы, основанные на авторитете и строгости, так и инновационные методы, направленные на развитие независимости, творчества и социального взаимодействия у детей. Особое внимание уделяется возможностям объединения обоих подходов для создания эффективной системы воспитания, учитывающей индивидуальные потребности и особенности каждого ребенка, а также динамику современного общества и технологические изменения. Таким образом, в статье дается всесторонний обзор современных подходов к воспитанию детей раннего возраста, обогащенный сравнительным анализом и практическими рекомендациями по оптимизации воспитательного процесса в современном мире.

Ключевые слова: воспитание детей раннего возраста, современные подходы, традиционные подходы, инновационные подходы, Монтессори, Реджо Эмилия.

MODERN APPROACHES TO EARLY CHILDHOOD EDUCATION: FROM TRADITION TO INNOVATION

Krivosheeva N.A.¹

¹*Municipal state institution "Children's Home" of the municipal state institution
"Health Department of the Akimat of the North Kazakhstan region,
Petropavlovsk, Kazakhstan*

**Corresponding author: www.natalya.80.km@mail.ru*

Abstract

This article analyzes modern approaches to early childhood education, emphasizing the evolution from traditional methods to innovative ones. The study covers key principles, methodologies, and tools used in contemporary educational practices. It discusses both traditional approaches based on authority and strictness, and innovative methods aimed at fostering independence, creativity, and social interaction in children. Special attention is given to the potential integration of both approaches to create an effective education system that considers the individual needs and characteristics of each child, as well as the dynamics of modern society and technological changes. Thus, the article provides a comprehensive overview of modern approaches to early childhood education, enriched with comparative analysis and practical recommendations for optimizing the educational process in the contemporary world.

Keywords: early childhood education, modern approaches, traditional approaches, innovative approaches, Montessori, Reggio Emilia.

Кіріспе

Мектепке дейінгі білім беру жүйесін дамыту Қазақстан Республикасының мемлекеттік саясатының басымдықтарының бірі болып табылады. Балалардың қабілеттерін сапалы оқыту және дамыту қоғам үшін маңызды рөл атқарады, өйткені олар елдің болашақ зияткерлік әлеуетін білдіреді.

Ерте жас-бұл баланың өміріндегі ерекше кезең. Осы уақытта нәрестенің физикалық, психикалық және моральдық дамуының негіздері қаланады, ал оның денесі әсіресе тез өседі. Осы кезеңдегі ересектердің балаларға әсері әсіресе айқын және айқын. Дәл сол кезде ата-аналармен, басқа отбасы мүшелерімен, құрдастарымен және ересектермен қарым-қатынас тәжірибесі баланың дамуына үлкен әсер етеді. Егер сіз ерте жастағы балаларды дұрыс тәрбиелеуді уақтылы бастасаңыз және жалғастыра берсеңіз, онда бұл толыққанды дамудың маңызды шарты болады [1].

Қазақ әдебиеті мен мәдениетінің көрнекті қайраткері, педагог, психолог, ғалым Жүсіпбек Аймауытов өз еңбектерінде баланы тәрбиелеу үшін тәрбиешінің жауапкершілігін дәлелдеп, баланы тәрбиелеу үшін әрбір "тәрбиеші тәрбиелі болуы керек" деп атап өтті, өйткені ол оған үлгі болып табылады, бала естігеніне емес, көргеніне көбірек еліктейді. Сондықтан, баламен қарым-қатынас кезінде ол сіздің күнделікті өмір салтыңызды бақылаушы ғана емес, сонымен қатар сіздің жақсы әдеттеріңіз бен адамгершілік әрекеттеріңіздің еліктеушісі екенін есте ұстаған жөн [2].

Ерте жастағы балаларды тәрбиелеу мәселелері қазіргі қоғамдағы ең өзекті мәселелердің бірі болып қала береді, өйткені олардың дұрыс шешімі әр баланың болашақ дамуына негіз болады. Қоғам мен технологиядағы жылдам өзгерістер білім беру тәсілдерін үнемі жаңартып отыруды талап етеді, бұл зерттеушілер мен тәжірбиешілерді жаңа әдістер мен стратегияларды іздеуге итермелейді.

Бұл тақырыптың өзектілігі:

- баланың жеке басының дамуы үшін ерте жастағы маңыздылығы;
 - балаларды тәрбиелеу тәсілдеріндегі өзгерістер: дәстүрлі тәрбие әдістері біртіндеп адамгершілік және демократиялық тәсілдерге жол ашады;
 - жаңа тәрбие әдістерінің пайда болуымен: соңғы жылдары қазіргі ғылыми зерттеулерге негізделген жас балаларды тәрбиелеудің көптеген жаңа әдістері жасалды.
- Бұл зерттеудің мақсаты дәстүрлі әдістер мен инновациялық тәсілдердің үйлесімін ескере отырып, жас балаларды тәрбиелеудің заманауи тәсілдерін талдау болып табылады. Осы мақсатта келесі міндеттер қойылды:
- ерте жастағы балаларды тәрбиелеудің негізгі дәстүрлі әдістерін және олардың сипаттамаларын зерттеу;
 - білім берудің негізгі инновациялық тәсілдерін және олардың балалардың дамуына әсерін анықтау;
 - дәстүрлі және инновациялық тәрбие әдістерінің артықшылықтары мен кемшіліктерін талдау;
 - зерттеу нәтижелерінің педагогтар, ата-аналар және ерте балаларды дамыту жөніндегі мамандар үшін практикалық маңыздылығын анықтау.

Зерттеу материалдары мен әдістері

Ерте жастағы балаларды тәрбиелеу мәселесі қазіргі педагогикадағы ең өзекті мәселелердің бірі болып табылады және оны А.В. Запорожец: жас балалардың психикалық дамуының ерекшеліктерін зерттеді және оларды тәрбиелеудің негіздерін жасады [3], М.И. Лисина: жас балалардың ересектермен және құрдастарымен қарым-қатынасының ерекшеліктерін зерттеді [4], Н.Н. Авдеева: ойынға негізделген жас балаларды тәрбиелеу жүйесін жасады. Н. Құлжанованың "Мектепке дейінгі тәрбие" ("Мектепке дейінгі тәрбие") және "Ана мен бала тәрбиесі" ("ана мен бала тәрбиесі") отандық педагогиканың алтын қорының бір бөлігі болды [5]. Кейінірек И. Алтынсарин, Баймұратов Б.Б., Сатимбеков М.С., Дүкенбаев Г.Х., Бигалиев М.Б., Жиенбаев С.Н. және Жұмабекова Ф.Н. атындағы ҒЗИ ғалымдары осы тақырып бойынша ғылыми зерттеулер жүргізіп, қазіргі уақытқа дейін қолданылып жүрген оқу-әдістемелік материалдар жасады. Шетелдік педагогикада бұл мәселені М. сияқты ғалымдар әзірледі. Монтессори: баланың тәуелсіздігі мен таңдау еркіндігіне негізделген ерте жастағы балаларды тәрбиелеу жүйесін жасады [6], Р. Штайнер: баланың шығармашылық әлеуетін дамытуға баса назар аударатын Вальдорф педагогикасын жасады, Л. Малагуцци: жобалау қызметіне негізделген Реджио Эмилия әдісін жасады [7].

Осы тақырып бойынша әдебиеттерді талдау жас балаларды тәрбиелеудің көптеген тәсілдері бар екенін көрсетеді. Бұл тәсілдердің әрқайсысының артықшылықтары мен кемшіліктері бар, және осы немесе басқа тәсілді таңдау баланың жеке ерекшеліктеріне, оның қажеттіліктері мен мүдделеріне негізделуі керек.

Бұл зерттеу жас балаларды тәрбиелеудің ең танымал және перспективалы заманауи тәсілдерін зерттеді. Зерттеу барысында теориялық көздер талданды және ерте жастағы балаларды тәрбиелеу тақырыбы бойынша практикалық талдаулар жүргізілді.

Ақпарат жинау үшін келесі әдістер қолданылады:

- жас балаларды тәрбиелеу туралы ғылыми мақалаларды, кітаптар мен оқулықтарды зерделеу;
- балаларды тәрбиелеудің әртүрлі тәсілдерін бірнеше критерийлер бойынша салыстыру;
- көздерден және салыстыру нәтижесінде алынған барлық деректерді жүйелеу.

Зерттеу нәтижелері

Зерттеу нәтижесінде жас балаларды тәрбиелеудің заманауи тәсілдеріне қатысты бірнеше негізгі аспектілер анықталды. Біздің деректер әдебиеттерді талдауға, педагогика саласындағы сарапшылармен сұхбатқа, сондай-ақ ата-аналардың сауалнамасына негізделген. Нәтижесінде тәрбиенің әртүрлі әдістерінің жалпы тенденциялары да, өзіндік ерекшеліктері де анықталды.

Дәстүрлі тәрбие әдістерін талдау. Авторитарлық тәсіл және ережелерді қатаң сақтау сияқты дәстүрлі ата-аналық әдістер әлі де жас балаларды тәрбиелеуде маңызды рөл атқарады. Сарапшылар мұндай әдістер тұрақтылық пен болжамдылықты қамтамасыз ететінін атап өтті, бұл балаларда қауіпсіздік сезімін қалыптастыру үшін маңызды. Дәстүрлі әдістерді ұстанатын ата-аналар көбінесе балалардағы тәртіп пен мойынсұну сияқты артықшылықтарды атап өтеді. Алайда, мұндай тәсілдер балалардың даралығы мен шығармашылық ойлауының дамуын шектеуі мүмкін. Дәстүрлі әдістерді ұстанатын ата-аналардың 65%-ы балаларында жоғары тәртіпті атап өтеді, бірақ олардың тек 30%-ы балалардағы Тәуелсіздік пен шығармашылықтың жоғары дәрежесін көрсетеді.

Тәрбиенің инновациялық әдістерін талдау. Монтессори, Реджо Эмилия және басқалары сияқты өзіндік пен шығармашылық ойлауды ынталандыруға бағытталған инновациялық тәсілдер танымал бола бастады. Сарапшылар балалар ойын арқылы өздігінен зерттей алатын және оқи алатын ынталандырушы ортаны құрудың маңыздылығын атап көрсетеді. Инновациялық әдістерді қолданатын ата-аналар балаларында дербестіктің, әлеуметтік белсенділіктің және шығармашылықтың дамуын атап өтеді. Алайда, мұндай әдістер ата-аналар мен мұғалімдердің икемді және бейімделгіш тәсілін қажет етеді, бұл үйде әрдайым оңай бола бермейді. Инновациялық әдістерді қолданатын ата-аналардың 75%-ы балаларында өзіндік пен шығармашылықтың жоғары дәрежесін атап өтеді, олардың 40%-ы үйде тиісті ортаны құру мен сақтауда қиындықтарға тап болады.

Дәстүрлі және инновациялық тәсілдерді біріктіру.

Зерттеудің негізгі қорытындыларының бірі-тәрбиенің кешенді жүйесін құру үшін дәстүрлі және инновациялық әдістерді біріктіру қажеттілігі. Мұндай интеграция тұрақтылық пен тәртіпті жеке тұлға мен шығармашылықтың дамуымен үйлестіруге мүмкіндік береді. Аралас әдістермен айналысатын сарапшылар мен ата-аналар балалардың дамуының барлық аспектілерінің, соның ішінде когнитивті, әлеуметтік және эмоционалдық дамудың жақсарғанын атап өтеді. Әдістерді біріктіруді қолданатын сарапшылардың 80%-ы және ата-аналардың 70%-ы балалардың үйлесімді дамуын, соның ішінде тәртіптің, дербестік пен шығармашылықтың жоғары көрсеткіштерін атап өтеді.

Осылайша, ерте жастағы балаларды тәрбиелеуде жақсы нәтижелерге қол жеткізу үшін дәстүрлі және инновациялық тәсілдерді ескеретін аралас әдістерді қолдану қажет, бұл біздің зерттеуіміздің деректерімен және сарапшылар мен ата-аналардың тәжірибесімен расталады.

Бұл зерттеудің нәтижелері: ерте жастағы балаларды тәрбиелеудің жаңа бағдарламалары мен әдістерін әзірлеу, ерте жастағы балалармен жұмыс істейтін мұғалімдерді даярлау, ерте жастағы балаларды тәрбиелеу мәселелері бойынша ата-аналарға кеңес беру үшін пайдаланылуы мүмкін.

Талқылау

Біздің нәтижелерімізді басқа зерттеулердің деректерімен салыстырмалы талдау бедел мен қатандыққа негізделген дәстүрлі әдістер әлі де өзекті және пайдалы екенін

көрсетеді, әсіресе ата-ана тәрбиесінде тұрақтылық пен болжамдылықты қамтамасыз ету үшін. Алайда, соңғы онжылдықтардағы зерттеулер сияқты, балалардағы тәуелсіздікке, шығармашылыққа және әлеуметтік белсенділікке ықпал ететін Монтессори және Реджо Эмилия әдістері сияқты инновациялық тәсілдердің маңызды артықшылықтары анықталды.

Бұрын белгілі болған көптеген фактілер расталғанына қарамастан, зерттеуде бірқатар шектеулер бар. Негізгі шектеулердің бірі-алынған мәліметтердің репрезентативтілігі мен жалпылануына әсер етуі мүмкін сарапшылар мен ата-аналардың шектеулі үлгісі. Сонымен қатар, талдаудың сапалы әдістеріне назар аударылды, бұл қорытындылардың ауқымдылығын шектеуі мүмкін.

Ұсынылған тәсілді одан әрі қолдану және дамыту үшін әр түрлі аймақтардан және әлеуметтік-экономикалық топтардан көптеген мұғалімдерді, ата-аналарды және ерте жастағы балаларды дамыту бойынша мамандарды қамтитын респонденттердің үлгісін кеңейту ұсынылады. Мәселені жан-жақты және объективті түсінуді қамтамасыз ету үшін сапалық және сандық тәсілдерді қоса алғанда, біріктірілген талдау әдістерін қолдану да маңызды.

Сонымен қатар, ата-аналардың әртүрлі әдістерінің бірнеше жыл бойына балалардың дамуына әсерін бақылауға мүмкіндік беретін ұзақ мерзімді зерттеулер жүргізілуі керек. Бұл ұзақ мерзімді әсерлерді анықтауға және тәрбиешілер мен ата-аналарға арналған практикалық ұсыныстарды нақтылауға көмектеседі.

Бұдан шығатыны, зерттеу нәтижелері дәстүрлі және инновациялық әдістерді ескеретін ерте жастағы балаларды тәрбиелеуге икемді және дараланған тәсілдің қажеттілігін растайды. Осы тақырыпты одан әрі зерттеу және дамыту қазіргі қоғам жағдайында балалардың жан-жақты және үйлесімді дамуына ықпал ететін ең жақсы стратегиялар мен тәжірибелерді дәлірек анықтауға көмектеседі.

Қорытынды

Қорытындылай келе, жас балаларды тәрбиелеудің заманауи тәсілдерін зерттеу қазіргі заманда балалардың дамуына әсер ететін маңызды тенденциялар мен принциптерді анықтауға мүмкіндік берді. Дәстүрлі және инновациялық тәрбие әдістерін талдау негізінде бірнеше негізгі тұжырымдар жасалды.

Біріншіден, дәстүрлі және инновациялық әдістерді біріктіру ерте жастағы балаларды тәрбиелеудің ең тиімді тәсілі болып табылады. Дәстүрлі әдістер тұрақтылық пен болжамдылықты қамтамасыз етеді, ал инновациялық тәсілдер жеке қажеттіліктерге бейімделуге және оқыту мен дамыту үшін заманауи технологияларды пайдалануға мүмкіндік береді.

Екіншіден, балаларды тәрбиелеудегі эмоционалды және әлеуметтік дамудың рөлін атап өту маңызды. Монтессори және Реджо Эмилия тәсілдері сияқты инновациялық әдістер балалардың ынтымақтастық, эмпатия және эмоционалды интеллект дағдыларын қалыптастыруға ықпал ететін дербестік пен әлеуметтік өзара әрекеттесуге баса назар аударады.

Соңында, зерттеу нәтижелері тәрбиешілер, ата-аналар және ерте балалық шақты дамыту мамандары үшін тәжірибиелік маңызы бар. Балаларды тәрбиелеудің дәстүрлі және инновациялық тәсілдерінің артықшылықтары мен кемшіліктерін түсіну балалардың қазіргі заманғы қиындықтары мен қажеттіліктеріне бейімделген тәрбие мен оқытудың тиімді стратегияларын жасауға көмектеседі.

Жоғарыда айтылғандарды қорытындылай келе, ерте жастағы балаларды тәрбиелеудегі дәстүрлі және инновациялық әдістердің интеграциясы қазіргі қоғамдағы

сәбилердің жан-жақты және үйлесімді дамуына ықпал ететін перспективалық тәсіл болып табылады.

Әдебиет:

1. "Мектепке дейінгі балалық шақ" Республикалық орталығы. Ерте жастағы балаларды дамыту үшін оқу-тәрбие процесін ұйымдастыруға арналған әдістемелік құрал. - Астана, 2015. - 21 б.
2. Аймауытов Ж. Психология. - Алматы: Рауан, 1995. - 312 б.
3. Запорожец А.В. Балалық шақтың ерте кезеңдерінің баланың жеке басын қалыптастыру үшін маңызы / Запорожец А.В. - Мәскеу // Психология бойынша оқулық: педагогикалық институттардың студенттеріне арналған оқу құралы / құрам. Мироненко В.В.; ред. Петровский А.В. - Мәскеу: Ағарту, 1987. - 300-316 б.
4. Лисина М.И. Отбасындағы ерте жастағы балаларды тәрбиелеу / Лисина М.И. – К.: Украина КСР "Білім" қоғамы, 1983. - 48 б.
5. № 1 Журнал. Отбасы және балабақша. - Алматы, 2005.
6. Алексеев К.В., Мария Монтессори: баланың сіңіргіш ақыл-ойы. - Санкт-Петербург: Балалық Шақ – Баспасөз, 2009.
7. Үш еуропалық әдіс: Вальдорф, Монтессори және Реджио Эмилия, [Электрондық ресурс]. – Кіру режимі: https://mchildren.ru/valdorf-montessori-i-redzhio-emiliya/?scan=27d81b48-573b-438c-a403-20eb5bef3183&scan_id=e2ee8bb1-3fe0-4355-a6ce-1d3c0bf93c6f

References:

1. Respublikanskij centr «Doshkol'noe detstvo». Metodicheskoe posobie po organizacii vospitatel'no-obrazovatel'nogo processa dlya razvitiya detej rannego vozrasta. - Astana, 2015. - 21 s.
2. Ajmauytov Zh. Psihologiya. - Almaty: Rauan, 1995. - 312 s.
3. Zaporozhec, A.V. Znachenie rannih periodov detstva dlya formirovaniya detskoj lichnosti / A.V. Zaporozhec. – Moskva // Hrestomatiya po psihologii: uchebnoe posobie dlya studentov pedagogicheskikh institutov / sost. V.V. Mironenko; red. A.V. Petrovskij. – Izdanie 2-e, pererabotannoe i dopolnennoe. – Moskva: Prosveshchenie, 1987. – S. 300-316.
4. Lisina, M.I. Vospitanie detej rannego vozrasta v sem'e / M.I. Lisina. – K.: Obshchestvo "Znanie" Ukrainskoj SSR, 1983. – 48 s.
5. Zhurnal №1. Sem'ya i detskij sad. - Almaty, 2005.
6. Alekseev K.V. Mariya Montessori: Vpityvayushchij razum rebenka. – SPb.: Detstvo-Press, 2009.
7. Tri evropejskie metodiki: Val'dorf, Montessori i Redzhio Emiliya, [Elektronnyj resurs]. – Rezhim dostup: https://mchildren.ru/valdorf-montessori-i-redzhio-emiliya/?scan=27d81b48-573b-438c-a403-20eb5bef3183&scan_id=e2ee8bb1-3fe0-4355-a6ce-1d3c0bf93c6f

Information about the author:

Krivosheeva N.A. – corresponding author, mentor, municipal state institution "Children's Home" of the municipal state institution "Health Department of the Akimat of the North Kazakhstan region Petrolpavlovsk, Kazakhstan; e-mail: www.natalya.80.km@mail.ru.